EUHARISTIA BISERICII
ŞI CONŞTIINŢA EUHARISTICĂ A CREŞTINILOR

Conf. dr. pr. Gheorghe Popa
Facultatea de Teologie Ortodoxă, Iaşi

Este un fapt evident că procesul de secularizare, specific lumii moderne şi postmoderne, a influenţat profund sensibilitatea, vocaţia şi conştiinţa noastră euharistică. Aşa cum remarca un teolog contemporan, noi ne adunăm în biserică nu cu conştiinţa că formăm o comunitate euharistică, adică o comunitate care aduce mulţumire, împreună cu Hristos, lui Dumnezeu-Tatăl prin harul Duhului Sfânt. Dimpotrivă, ne adunăm în biserică pentru „a ne ruga în mod izolat şi paralel cu ceilalţi credincioşi, poate mai singuri decât pe stadion sau la cinema”[1].

Această tentaţie de a ne asuma în mod individualist viaţa noastră creştină, tentaţie care nu ocoleşte nici spaţiul nostru teologic, constituie motivul prezentei comunicări intitulată: *Euharistia Bisericii şi conştiinţa euharistică a creştinilor.*

Pentru a nu depăşi timpul afectat unei asemenea prezentări în cadrul unui colocviu, mi-am structurat desfăşurarea de gând în următoarele puncte principale:

Relaţia dintre Euharistie şi Biserică;

Prezenţa euharistică a lui Hristos în Biserică şi conştiinţa euharistică a creştinilor;

Conştiinţa euharistică a creştinilor în orizontul contradicţiilor istorice.

1. Relaţia dintre Euharistie şi Biserică

Pentru a înţelege corect relaţia dintre Euharistie şi Biserică, cred că este necesar să depăşim vocabularul scolastic al teologiei şi să ne apropiem de limbajul simbolic al Sfintei Scripturi.

---

[1] Christos YANNARAS, *La liberté du monde*, Labor et Fides, Genève 1982, 205.

1.1. Instituirea Sfintei Euharistii

Sfânta Scriptură sau, mai precis, Sfintele Evanghelii ne arată că Mântuitorul Iisus Hristos a instituit Euharistia ca Taină în vederea constituirii Bisericii. Momentul instituirii acestei Taine a fost Cina cea de Taină când Mântuitorul „luând paharul, *mulţumind*, a zis: «Luaţi acesta şi împărţiţi-l între voi» (...) şi luând pâinea, *mulţumind*, a frânt şi le-a dat lor zicând: «Acesta este trupul meu care se dă pentru voi; aceasta să faceţi spre *pomenirea* mea»" (*Lc* 22,17-19).

Aşadar în momentul Cinei celei de Taină, Mântuitorul Iisus Hristos îşi manifestă înaintea ucenicilor Săi conştiinţa euharistică faţă de Dumnezeu-Tatăl şi în acelaşi timp îi invită şi pe ei să facă acelaşi gest euharistic. Din dialogul dintre Mântuitorul şi Sfinţii Apostoli, care urmează acestui moment, se poate constata faptul că o conştiinţă euharistică este, în primul rând, slujitoare: „Iată, Eu, în mijlocul vostru sunt ca unul *ce slujeşte*" (*Lc* 22,27); în al doilea rând conştiinţa euharistică este rugătoare: „Simone, Simone, iată satana v-a cerut să vă cearnă ca pe grâu; iar Eu *M-am rugat* pentru tine să nu piară credinţa ta" (*Lc* 22,32); în al treilea rând conştiinţa euharistică este smerită: „Părinte, de voieşti, treacă de la Mine acest pahar: *Dar nu voia Mea, ci voia Ta să se facă*" (*Lc* 22,42).

1.2. Constituirea Bisericii

Aşa cum am subliniat mai sus, Mântuitorul a instituit Euharistia în vederea constituirii Bisericii. În *Epistola întâia către Timotei* a sfântului apostol Pavel Biserica este numită „Casa lui Dumnezeu" (*1Tim* 3,15). În această Casă, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, îşi invită „prietenii" Săi la Cină, oferindu-se El însuşi ca „mâncare" şi „băutură" prin pâinea şi vinul euharistic. Participând la acest „ospăţ" euharistic, „prietenii" lui Hristos devin, la rândul lor, fii ai lui Dumnezeu-Tatăl întru Fiul. Această înfiere, însă, este o lucrare a Duhului Sfânt şi ea constituie taina Bisericii. Începută în momentul Întrupării, ea s-a manifestat deplin în ziua Cincizecimii, când ucenicii au fost „îmbrăcaţi cu putere de sus" (*Lc* 24,49). Cincizecimea a reprezentat momentul constituirii Bisericii, când Sfinţii Apostoli au fost „botezaţi" de însuşi Mântuitorul „cu Duh Sfânt şi cu foc" (*Lc* 3,16). Din acel moment comunitatea creştină a devenit în mod real Biserică, stăruind „într-un cuget" în rugăciune şi în „frângerea pâinii" (*Fap* 2,46).

Gestul acesta sacramental al comunităţii creştine primare era săvârşit cu conştiinţa că el nu era doar un gest memorial al Cinei celei de Taină, ci un gest, sau mai precis, o lucrare smerită şi permanentă a lui Hristos în istorie, care prin

harul Duhului Sfânt constituie, din interiorul ei, comunitatea ca trup tainic al Său şi templu al Duhului Sfânt.

2. Prezenţa euharistică a lui Hristos în Biserică şi conştiinţa euharistică a creştinilor

Teologia noastră afirmă prezenţa reală a Mântuitorului Iisus Hristos în pâinea şi vinul euharistic, care se transformă în trupul şi sângele lui, prin lucrarea tainică a Duhului Sfânt. Acest lucru este esenţial pentru formarea conştiinţei euharistice a creştinilor. Împărtăşindu-se cu pâinea şi vinul euharistic ei au conştiinţa că formează Trupul tainic al lui Hristos, însă această imagine a Bisericii ca „trup" tainic al Domnului, prezentă la sfântul apostol Pavel, trebuie înţeleasă corect. Credem că, atunci când a folosit această imagine, sfântul apostol nu s-a inspirat din imaginea concretă a unui trup biologic şi nu a identificat pe creştini cu elementele unei celule sau cu elementele statistice ale unui ansamblu sau întreg. Ceea ce i-a inspirat această imagine a fost relaţia profundă care există între Hristos şi credincioşii săi, relaţia pe care o arată Mântuitorul însuşi în momentul convertirii sfântului Pavel. Întrebarea fundamentală pe care Mântuitorul i-o pune, pe drumul Damascului, este: Saule, Saule de ce mă prigoneşti? (*Fap* 9,4). Deci întrebarea nu este: de ce prigoneşti pe creştini, ci de ce mă prigoneşti? Cu alte cuvinte durerea creştinilor este suportată de însuşi Mântuitorul, aşa cum durerea „trupului" este resimţită de „cap".

Această experienţă, care i-a transformat radical conştiinţa misiunii sale, ne ajută să înţelegem că sfântul Pavel foloseşte imaginea trupului pentru a exprima relaţia trainică dintre Hristos şi Biserică şi nu o unitate a ei întemeiată pe un impersonalism uniformizant. Mai mult, această relaţie nu este una exterioară, gestionată de structuri „juridice" şi „administrative", ci una interioară, susţinută de energiile necreate, prin lucrarea Duhului Sfânt. Prin Duhul Sfânt fiecare persoană devine, în acelaşi timp, ipostas eclezial, adică un membru al trupului tainic al Domnului, dar şi un ipostas euharistic şi hristofor, adică purtător de Hristos într-un „aici" şi „acum" liturgic în care este prezent Hristos. Această prezenţă a Mântuitorului în Euharistia Bisericii, trăită într-un mod conştient printr-un act de credinţă, transformă conştiinţa creştinilor într-o conştiinţă euharistică slujitoare, smerită şi rugătoare.

Sfinţii Părinţi ai Bisericii au subliniat în mod deosebit relaţia intimă care există între prezenţa euharistică a lui Hristos şi conştiinţa euharistică a creştinilor. Sfântul Ioan Gură de Aur, spre exemplu, considera că o conştiinţă euharistică autentică nu separă niciodată altarul euharistic al Bisericii, de altarul

euharistic al fiecărei „inimi" hristofore şi pnevmatofore. Ambelor altare trebuie să li se acorde cinstire pentru că ele nu se pot concepe unul fără altul: „Între cap şi trup", scria sfântul Ioan, „nu există nici un interval; dacă ar exista un asemenea interval atunci capul nu ar fi cap şi trupul nu ar fi trup"[2].

Inspirându-se probabil din acest text, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae scria:

> Cerul unde s-a înălţat Iisus coincide cu centrul intim al Bisericii (…) Locul unde se află El şi inima Bisericii coincid. Biserica, în acest sens, se întinde de pe pământ în înaltul cerului. Omenitatea lui Iisus înălţată este în acelaşi timp în intimitatea centrelor a celor ce cred, în suprema apropiere de fiecare (…) Aşa înţelegem că Iisus este temelia intimă a Bisericii şi a vieţii spirituale a fiecăruia dintre noi[3].

3. Conştiinţa euharistică a creştinilor în orizontul contradicţiilor istoriei

Din cele spuse mai sus, reiese clar ideea că, în viaţa creştină, conştiinţa euharistică s-a născut din iubirea răstignită a lui Hristos care, deşi s-a înălţat la „cer", este prezent în lume pe altarul euharistic al Bisericii şi al fiecărui creştin. În acelaşi timp, însă, conştiinţa euharistică a creştinilor s-a născut în sânul contradicţiilor unei istorii marcată de păcat şi, mai precis, în orizontul puterii constrângătoare a Imperiului roman. În faţa „puterii" imperiale, politică şi religioasă în acelaşi timp, conştiinţa euharistică a primilor creştini apărea ca lipsită de „putere". Cu toate acestea, ea s-a răspândit ca o stare de spirit în întregul imperiu, trezind invidia, suspiciunea şi ura în sufletele celor care deţineau „puterea". Pentru a supravieţui, timp de trei sute de ani, această conştiinţă s-a manifestat discret şi nonviolent, în comunităţi diferite ca zone geografice, dar unite printr-un sentiment de fraternitate şi solidaritate în Hristos. Putem să argumentăm această afirmaţie făcând apel la o scriere din secolul al II-lea intitulată: *Epistola către Diognet*. Autorul acestei epistole scrie unui păgân următoarele:

> Creştinii nu se deosebesc de alţi oameni nici prin teritorii, nici prin limbă, nici printr-un mod de viaţă special. Ei nu au oraşe rezervate numai lor, nici

---

[2] IOAN GURĂ DE AUR, *In Ephes.*, hom. 3: PG 62, 26, citat de George FLOROVSKY, „Le corps du Christ vivant", în *La Sainte Église Universelle*, Delachaux et Niestlé, Neuchâtel et Paris 1948, 36.

[3] Dumitru STĂNILOAE, *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*, Omniscop, Craiova 1993[2], 382 şi 393.

> o limbă pe care să o vorbească numai ei, iar viaţa lor nu are nimic excentric (…) Ei locuiesc în oraşe greceşti sau barbare, cum soarta le-a hărăzit fiecăruia, urmând tradiţiile ţinutului respectiv. Ei locuiesc, fiecare, în patria sa, dar ca străini…, orice ţinut le poate fi patrie şi orice patrie le este străină…, ci sunt în trup dar nu trăiesc după trup. Ei locuiesc pe pământ, dar cetatea lor este în ceruri. Ei ascultă de legi, dar prin modul lor de viaţă depăşesc legile. Ei iubesc întreaga lume şi întreaga lume îi persecută. Ei sunt săraci, dar îmbogăţesc pe alţii. Când cineva îi blestemă, ei binecuvântează… Pe scurt ceea ce este sufletul în trup, creştinii sunt în lume[4].

În faţa acestei stări de conştiinţă, după trei sute de ani de persecuţie, puterea discreţionară a împăratului şi-a recunoscut propria-i relativitate şi a permis comunităţilor creştine să-şi manifeste în mod liber credinţa, speranţa şi iubirea, virtuţi care structurau conştiinţa lor euharistică.

În mod paradoxal însă în orizontul acestei conştiinţe şi-a făcut apariţia o tentaţie pe care, până atunci, aceeaşi conştiinţă o condamnase: tentaţia de a dobândi „putere” şi a se impune în mod „constrângător”. Evident că această tentaţie a fost susţinută pentru o lungă perioadă de timp de anumite condiţii istorice, geografice şi culturale. Un teolog catolic a sintetizat aceste condiţii astfel:

> Biserica, scria el, s-a născut în Imperiul roman, care era pentru ea o condiţie anterioară întemeierii sale şi la care ea s-a acomodat cum a putut. În mod natural, Biserica se simţea atunci subordonată puterii imperiale şi de aceea s-a preocupat mai mult de libertatea sa spirituală. După ce Imperiul roman a căzut, totul s-a schimbat. Biserica a supravieţuit şi a încreştinat popoarele barbare (…) Pentru statele noi care s-au format, Biserica era cea care a devenit o condiţie de „fapt” anterioară lor (…) Fără nici o premeditare, supremaţia spirituală a Bisericii a început să se prelungească şi în supremaţie temporală[5].

Noi credem că datorită acestei schimbări de perspectivă, care a apărut de multe ori în mod neintenţionat, conştiinţa euharistică a multor creştini şi-a pierdut centrul său unificator, spontaneitatea sa afectivă şi s-a transformat într-o conştiinţă moralistă şi, uneori, agresivă. În mod profetic, Mântuitorul atrăsese

---

[4] *Epist. ad Diognetum*, 5-6, citat de P. POURRAT, *La spiritualité chrétienne*, I, Paris 1931, 59-60.

[5] Lucien LABERTHONIÈRE, *L'Église et l'État à travers l'histoire, introduction à l'ouvrage de Legendre et Chevalier*, *Le Catholicisme et la société*, Paris 1907, XIV.

atenţia asupra acestui lucru când le-a spus ucenicilor: „Va veni vremea când oricine vă va ucide pe voi va crede că aduce laudă lui Dumnezeu".

Din nefericire, mileniul al doilea, pe care-l vom încheia în curând, a fost profund marcat de o asemenea conştiinţă care şi-a pierdut dimensiunea sa euharistică. Se cunosc bine manifestările sale istorice şi criza profundă pe care a generat-o, dar timpul nu ne mai permite să facem o analiză mai nuanţată a acestei situaţii.

4. În loc de concluzii

Acum, la sfârşit şi început de mileniu, un lucru este totuşi evident: după ce au trecut prin experienţa tuturor „depărtărilor" şi „înstrăinărilor", creştinii responsabili de pretutindeni simt din ce în ce mai mult nevoia de a depăşi tentaţiile unui creştinism ideologic şi dornic de „putere" şi a se „întoarce" la dimensiunea sa euharistică şi profetică. Cu toate acestea, în societatea noastră secularizată, tendinţa de a transforma structurile ecleziale în structuri juridice de putere mai persistă încă în multe conştiinţe.

Conştiinţa euharistică a Bisericii primare, ca şi întreaga ei lucrare pastorală şi misionară, ne arată că structurile Bisericii sunt întotdeauna harismatice şi nu politice. Ele reflectă constituţia teandrică a Bisericii, natura ei profundă, în calitate de trup al lui Hristos, icoană a iubirii lui Dumnezeu-Tatăl şi templu al Duhului Sfânt. Plecând de la această realitate eclezială, un teolog contemporan îşi exprima convingerea că vocaţia noastră, într-o societate secularizată, nu trebuie să aibă în vedere, cu prioritate, schimbarea structurilor acestei societăţi pentru ca, la rândul lor, ele să schimbe omul. Vocaţia noastră este, mai degrabă, să sensibilizăm conştiinţele pentru ca ele însele să se descopere ca „icoane" ale lui Dumnezeu şi iubite de Dumnezeu-Tatăl prin Fiul în Duhul Sfânt[6]. Cu alte cuvinte, vocaţia noastră este de a forma conştiinţe euharistice autentice ca icoane istorice ale conştiinţei euharistice a Fiului Omului, care este în acelaşi timp, şi Fiul lui Dumnezeu.

Însuşi Fiul lui Dumnezeu, care ne-a descoperit iubirea Tatălui prin lucrarea tainică a Duhului Sfânt, nu se impune într-un mod agresiv, ci se propune şi se oferă, pe căile întortocheate ale istoriei, drept Cale, Adevăr şi Viaţă pentru fiecare conştiinţă umană.

---

[6] Métropolite MÉLETIOS – Nicolas LOSSKY, „La vocation prophétique de l'Église dans une société secularisée", în *Parole orthodoxe*, Cerf, Paris 2000, 297.

DE LA LITURGIA IUDAICĂ LA EUHARISTIA CREŞTINĂ

Pr. conf. Claudiu Dumea
Institutul Teologic Romano-Catolic, Iaşi

Liturgia creştină nu a apărut printr-un fel de generaţie spontană, fără tată, fără mamă, asemenea lui Melchisedec.

E adevărat că liturgia creştină – şi în mod cu totul special Euharistia – este una din creaţiile cele mai originale ale creştinismului. Dar, oricât ar fi de originală, în mod sigur nu este o „*creatio ex nihilo*". Aşa cum Noul Testament are o preistorie în Vechiul Testament, tot astfel Euharistia creştină are o preistorie în liturgia iudaică.

Primele formule euharistice preluate din liturgia iudaică nu au fost materiale luate dintr-un şantier de demolări, ci au fost piese şlefuite cu grijă, lucrate cu artă şi înţelepciune sub ochii Providenţei pe parcursul multor secole. În laboratorul Bisericii ele au fost desăvârşite, aşa cum Cristos a desăvârşit Legea lui Moise fără ca din ea să dispară o iotă sau o virgulă.

E surprinzător faptul că mari erudiţi care au contribuit substanţial la înflorirea mişcării liturgice contemporane nu au văzut în liturgia iudaică leagănul cultului creştin. Să-l amintesc pe marele Odo Casel pentru care primele tipare ale liturgiei creştine au fost misterele păgâne. Sau pe A. Baumstark, liturgist şi poate şi mai savant decât Odo Casel, pentru care elementele iudaice prezente în Euharistia creştină sunt contaminări tardive şi, ca atare, constituie un fapt secundar.

Explicaţia acestei atitudini este una singură: antisemitismul din perioada şi din spaţiul geografic în care au trăit aceşti liturgişti. Şi marii savanţi pot fi condiţionaţi ideologic.

1. Euharistia s-a născut în Cenacol

Euharistia creştină îşi are originea în Cina cea de Taină pe care Isus a săvârşit-o în Cenacol în ajunul morţii sale când a rostit rugăciunea de mulţumire (Euharistia) asupra pâinii şi vinului pe care le-a transformat în trupul şi sângele său şi le-a dat apostolilor.

Cina cea de Taină, celebrată de Isus spre a actualiza anticipat lucrarea de mântuire săvârşită prin misterul pascal al patimii, morţii şi învierii sale, este nucleul originar şi prima verigă din lanţul lung al celebrărilor euharistice ale

Bisericii. Rugăciunile rostite de Isus la Cina cea de Taină asupra pâinii şi vinului rămânând modelul tuturor rugăciunilor euharistice sau anaforelor Bisericii.

Celebrările euharistice au cunoscut nenumărate schimbări în decursul istoriei Bisericii, dar embrionar toate sunt cuprinse în Cina cea de Taină, păstrând neatinsă identitatea ei substanţială. În limbaj patristic ritul săvârşit de Isus la Cina cea de Taină este „*typos*”, iar Euharistia celebrată în continuare din porunca sa este „*antitypos*” sau ceea ce numim în limbaj curent : mister, sacrament, taină.

2. Ce fel de ospăţ a fost Cina cea de Taină?

a) Un ospăţ pascal? Cei mai mulţi exegeţi, teologi, liturgişti consideră că Cina de pe urmă a fost un ospăţ pascal propriu-zis. Acest lucru rezultă din cronologia sinopticilor. Paştele iudaic începea pe 14 Nisan, seara. Isus a ţinut Cina cea de Taină joi, 14 Nisan, vineri 15 Nisan a murit, sâmbătă 16 Nisan s-a odihnit în mormânt, iar duminică 17, spre dimineaţă a înviat.

b) Nu a fost un ospăţ pascal? După cronologia din Evanghelia sfântului Ioan Cina cea de Taină a avut loc cu o zi înainte, pe 13 Nisan, tot joi seara. A doua zi pe 14 când începea paştele iudaic oficial, înainte de a începe cina pascală, Isus a fost răstignit, pe 15 sâmbăta a stat în mormânt, iar pe 16 a înviat. Ca atare, după cronologia sfântului Ioan, Cina cea de Taină nu a fost o cină pascală.

c) A fost un kiduş? Kiduşul era un rit de sfinţire a unei zile de sărbătoare. Se celebra în seara când începea sărbătoarea. E greu de presupus că Cina cea de Taină a fost un kiduş, căci pe vremea lui Isus acest rit era legat numai de cupa cu vin, nu şi de pâine. Tatăl familiei, după ce se aprindea lumina, se aşeza la masă înconjurat de familia sa şi de oaspeţii invitaţi şi rostea binecuvântarea asupra cupei cu vin, din care apoi bea el şi cei prezenţi.

d) A fost un caburah? Caburahul era o cină cu caracter religios pe care o lua împreună un grup de prieteni, indiferent în ce zi, cu o anumită ocazie: tăierea împrejur, căsătoria, înmormântarea. Putea să fie şi un ospăţ de adio, cum a fost ospăţul dat de Abraham când şi-a simţit sfârşitul aproape, despre care ne vorbeşte *Cartea Jubileelor*, o lucrare apocrifă iudaică de pe la anul 100 î.C. Nu este exclus ca Cina cea de Taină să fi fost un ospăţ de acest tip, având în vedere emoţionantul discurs de adio ţinut de Isus la Cină înainte de a se despărţi de grupul său de prieteni.

e) A fost un ospăţ de tip esenian? Documentele de la Qumran ne arată că în comunitatea monastică a esenienilor se ţineau ospeţe rituale în care se rosteau binecuvântări asupra pâinii şi vinului.

Dacă Cina cea de Taină a fost un ospăţ pascal, celebrat în aceeaşi seară în care îl celebrau toţi evreii, apare mai evident transferul valorilor pascale pe care îl înfăptuieşte Cristos. Vechiul Paşte a fost prefigurare şi profeţie. Euharistia devine noul Paşte: rit sacrifical şi totodată convivial; jertfire a noului Miel care este Cristos însuşi, cel ce aduce mântuirea prin sângele său şi hrănire cu carnea sa: memorial al noului exod înfăptuit prin taina morţii şi învierii sale: chezăşie a noului Paşte escatologic: celebrare centrală şi caracteristică a noi comunităţi de salvaţi.

Dar e posibil ca Cina cea de Taină să nu fi fost o cină pascală şi nici măcar o cină rituală din cele amintite care se practicau la evrei pe vremea lui Isus. Isus putea să-şi afirme autonomia şi libertatea aşa cum a făcut-o şi în alte împrejurări, de pildă, cu privire la practicarea sabatului. În acest caz, Cina cea de Taină devine Paştele unic şi exclusiv, numai al lui Cristos, iar Euharistia capătă un caracter specific, caracteristic inconfundabil. Fiind vorba de o zi ca oricare alta şi nu de Paştele iudaic sau de vreo altă sărbătoare iudaică, se înţelege mai bine ritmul frecvent, duminical sau chiar zilnic, atestat de *Faptele Apostolilor*, al celebrării euharistice.

În fond, nu sărbătoarea dă valoare Euharistiei, ci Euharistia dă valoare sărbătorii; ori de câte ori se celebrează Euharistia se celebrează noul Paşte al lui Cristos.

Indiferent de tipul de ospăţ, Cina cea de Taină, în intenţia lui Isus şi în modul în care au înţeles-o apostolii şi au descris-o evangheliştii, are toate caracteristicile pascale.

Esenţial şi cu totul original la Cina cea de Taină este faptul că Isus a rostit rugăciunea asupra pâinii şi vinului, pe care le-a transformat în trupul şi sângele său şi le-a împărţit celor de faţă, poruncindu-le să facă ceea ce el a făcut ca memorial al său.

3. Cum s-a desfăşurat Cina cea de Taină?

Ideea cea mai exactă cu privire la Cina Domnului ne-o putem face urmărind derularea unei Cine pascale iudaice. Descrierea o voi face schematic, fără a mă opri la detalii.

Orice cină pascală la evrei cuprinde patru părţi, fiecare incluzând binecuvântarea unei cupe de vin amestecat cu apă. Partea a doua şi partea a treia sunt

cele mai importante. Prima şi ultima au rolul de introducere, respectiv, de încheiere a celebrării. Toată celebrarea e însoţită de binecuvântări (*berakot*).

Prima parte este kiduşul sau sfinţirea sărbătorii despre care am amintit. După ce s-a turnat vinul în cupa sau paharul pe care fiecare comesean îl are în faţă, oficiantul, tatăl familiei, rosteşte prima beraka, prima binecuvântare asupra primei cupe: „Binecuvântat să fii tu, Doamne Dumnezeul nostru, Regele universului, care ne dai acest rod al viţei de vie".

Partea a doua. Ospăţul propriu-zis începe cu partea a doua. Se umple cupa a doua şi, după ce este binecuvântată, urmează ritul Hagadah. După cele patru întrebări puse de cel mai mic dintre membrii familiei, cu privire la semnificaţia cinei pascale, tatăl ţine un fel de omilie: explică pe îndelete intervenţiile salvatoare ale lui Dumnezeu în favoarea poporului său, mai ales eliberarea cu braţ puternic din sclavia Egiptului. Cina pascală, explică oficiantul, este memorialul (ţicaronul) acestor intervenţii salvatoare (*mirabilia Dei*). Cei prezenţi la cina pascală nu numai că îşi amintesc de ceea ce a făcut Dumnezeu în trecut, dar beneficiază în prezent de aceleaşi intervenţii salvatoare. Acesta este momentul central al Cinei pascale.

Putem presupune că în hagadahul, în omilia ţinută la Cina cea de Taină, Isus le-a explicat apostolilor că de acum înainte Cina sa pascală, Euharistia, avea să fie, până când el va veni din nou, memorialul eliberării întregii omeniri din sclavia păcatului pe care în zilele care urmau avea s-o înfăptuiască prin moartea şi învierea sa.

După ce se bea al doilea pahar, urmează ritul pâinii. Oficiantul ia pâinea în mână, rosteşte rugăciunea de binecuvântare: „Binecuvântat eşti tu, Doamne Dumnezeul nostru, Regele universului, care faci să crească pâinea din pământ", o frânge, ia el o îmbucătură, apoi împarte celor de faţă. În acest moment Isus a transformat pâinea în trupul său: „Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul meu". Urmează cina propriu-zisă: se mănâncă mielul cu ierburi amare. Deşi evangheliştii nu ne spun nimic în relatarea lor, nu avem nici un motiv să credem că Isus şi apostolii au sărit peste acest moment al Cinei pascale.

Partea a treia. După cină, în partea a treia, urmează binecuvântarea celui de al treilea potir cu vin. E cel mai important potir. Evreii îl numesc „potirul binecuvântării". Aşa îl numeşte şi apostolul Pavel: „Potirul binecuvântării pe care îl binecuvântăm, nu este el împărtăşirea cu sângele lui Cristos?" (*1Cor* 10,16).

Vinul din al treilea potir a fost transformat de Isus în sângele său şi a fost dat apostolilor cu cuvintele: „Luaţi, beţi din acesta toţi. Acesta este sângele meu...".

Al treilea potir se numeşte potirul binecuvântării fiindcă oficiantul, ţinându-l în mână, înainte de a se bea din el, rosteşte cea mai importantă binecuvântare numită Birkat ha-maţon, adică binecuvântarea de mulţumire după masă. Rabinii considerau că este o obligaţie gravă a rosti Birkat ha-maţon în cazul în care hrana luată are chiar şi numai dimensiunile unei măsline, având în vedere porunca lui Dumnezeu din *Dt* 8,10: „Când vei mânca şi te vei sătura să binecuvântezi pe Domnul Dumnezeul tău pentru ţara cea bună pe care ţi-a dat-o".

Birkat ha-maţon cuprinde o triplă binecuvântare: binecuvântarea pentru mâncare, mulţumirea pentru Ţara Făgăduită şi rugăciunea pentru Ierusalim. Această rugăciune, ca şi celelalte din cursul cinei pascale, nefiind o rugăciune individuală, subiectivă, ci una destinată celebrării comunitare, avea un conţinut fix şi anumite cuvinte-cheie.

Dar, pentru a nu cădea în scleroză şi formalism, oficiantul avea libertatea să o dezvolte mai mult sau mai puţin; se realiza astfel ceea ce numim „unitate în diversitate". Reproduc o rugăciune-model de Birkat ha-maţon în formularea lui Louis Finkelstein:

> a) Binecuvântat să fii tu, Doamne Dumnezeul nostru, care hrăneşti lumea întreagă cu bunătate, milă şi îndurare. Binecuvântat să fii tu, Doamne, care hrăneşti lumea.
> b) Îţi mulţumim, Doamne Dumnezeul nostru, care ne-ai dat ca moştenire o ţară vrednică de dorit ca să mâncăm din roadele ei şi să ne hrănim cu bunătăţile ei.
> c) Ai milă, Doamne Dumnezeul nostru, de poporul tău Israel şi de Ierusalim, cetatea ta, şi de Sion, tronul măririi tale, şi de altarul tău şi de sanctuarul tău. Binecuvântat să fii tu, Doamne, care zideşti Ierusalimul.

La rugăciunea Birkat ha-maţon se referă evangheliştii când scriu: „Apoi a luat un pahar şi, după ce a mulţumit lui Dumnezeu (*euharistesas* în traducerea greacă), l-a dat lor zicând: «Beţi din acesta toţi. Acesta este sângele meu…»" *(Mt* 26,27; *Mc* 14,23).

Isus a uzat de libertatea de a improviza rostind cele două binecuvântări asupra pâinii şi asupra vinului precum şi rugăciunea Birkat ha-maţon, turnând astfel în tiparele vechi ale liturgiei iudaice conţinutul nou al Euharistiei sale. De aceeaşi libertate a uzat Biserica: pornind de la binecuvântările rostite de Isus la Cina cea de Taină, păstrând unitatea de structură şi conţinut, ea a realizat nenumărate rugăciuni euharistice sau anafore, inclusiv pe cele pe care le avem în liturghierul lui Paul al VI-lea.

Partea a patra. Se umple al patrulea pahar cu vin, se cântă ultima parte a halelului (*Ps* 113-117) şi marele Halel (*Ps* 135), se binecuvântează şi se bea. Când evangheliştii scriu: „*hymno dicto*”, „După ce au cântat cântarea, au ieşit în muntele Măslinilor” (*Mt* 26,30; *Mc* 14,26), se referă la acest Halel final.

4. Structura esenţială a Euharistiei

În ceea ce priveşte Euharistia, Biserica şi-a oprit atenţia în special asupra a şapte acţiuni esenţiale pe care Isus le-a săvârşit la Cina cea de Taină. Acestea sunt:

A luat pâinea.

A mulţumit, adică a rostit rugăciunea de binecuvântare.

A frânt pâinea.

A împărţit pâinea cu cuvintele: „Luaţi şi mâncaţi, acesta este trupul meu…”.

A luat potirul.

A rostit rugăciunea de mulţumire.

A dat vinul cu cuvintele: „Luaţi şi beţi, acesta este sângele meu”.

Biserica a înţeles că porunca lui Isus: „Faceţi aceasta ca memorial al meu” se referă la aceste şapte acţiuni. Celelalte prescripţii iudaice cu privire la cina pascală, la masa propriu-zisă în care se consuma mielul, ierburile amare, azima (cel puţin în Orient cu excepţia armenilor), Biserica le-a considerat elemente marginale şi de la o vreme le-a abandonat.

Povestirea orânduirii Euharistiei nu era inclusă în porunca lui Isus: „Faceţi aceasta ca memorial al meu”. Isus a poruncit apostolilor să facă, nu să povestească. Totuşi povestirea orânduirii explică foarte bine semnificaţia şi natura specifică a celebrării Euharistiei. Ea devine hagadahul Cinei Domnului care înlocuieşte hagadahul cinei pascale iudaice.

Din cele şapte acţiuni săvârşite de Isus la Cina cea de Taină, Biserica a comasat trei acţiuni paralele, Euharistia cunoscând patru momente în loc de şapte:

1. Dubla acţiune a lui Isus: a luat pâinea, a luat vinul, o avem la Liturghie la ofertoriu, când sunt pregătite darurile.

2. Dubla rugăciune de binecuvântare şi de mulţumire asupra pâinii şi asupra vinului se identifică la Liturghie cu rugăciunea neîntreruptă a anaforei sau a rugăciunii euharistice, de la început până la sfârşit.

3. A frânt. În cele mai multe Liturghii pâinea se frânge, cum a făcut şi Isus, după rugăciunea de binecuvântare, adică după anaforă sau rugăciunea euharistică, şi nu în timpul relatării instituirii Euharistiei. Totuşi, în unele rituri,

precum cel iacobit, copt, abisinian pâinea este frântă în timp ce se rosteşte relatarea instituirii.

4. A dat. Biserica distribuie împreună trupul şi sângele lui Cristos cu cuvintele: trupul lui Cristos, sângele lui Cristos, eliminând spaţiul ocupat la Cina cea de Taină între distribuirea pâinii şi a vinului de servirea celorlalte feluri de mâncare care nu constituiau trupul şi sângele lui Cristos.

Distribuind în patru timpi cele şapte gesturi ale lui Cristos, Biserica nu a eliminat nimic din ceea ce este esenţial în celebrarea Euharistiei.

Am vorbit până acum despre a doua parte a Liturghiei: despre liturgia euharistică. Dar a existat şi prima parte, liturgia cuvântului, la Cina cea de Taină? Nu avem vreun indiciu în Evanghelii. În tot cazul, apostolii au fost pregătiţi pentru celebrarea Cinei celei de Taină prin discursurile euharistice anterioare. Dovadă capitolul al şaselea din *Evanghelia după sfântul Ioan*: în prima parte a acestui capitol (v. 6,26-47) Isus prezintă persoana sa ca hrană-cuvânt, iar în a doua parte (v. 48-59) ca mâncare şi băutură euharistică.

Iniţial liturgia Euharistică şi liturgia Cuvântului erau două celebrări de sine stătătoare, separate. Dacă liturgia Euharistică derivă din liturgia iudaică celebrată în familie, liturgia Cuvântului se inspiră din liturgia iudaică sinagogală. E frapant paralelismul dintre liturgia Cuvântului celebrată sâmbăta la sinagogă şi liturgia creştină a Cuvântului lui Dumnezeu.

La sinagogă erau două lecturi biblice: lectura *Torei* împărţită în 164 de pericope şi a Profeţilor în care intră şi Iosua, Judecătorii, Samuel şi Regii. Se cântau psalmi, urma midraşul (omilia), rugăciunea celor 18 binecuvântări (Şmone Esre) căreia în liturgia creştină îi corespund ecteniile sau rugăciunea credincioşilor, alte rugăciuni, binecuvântarea finală şi celebrarea se încheia cu colecta pentru săraci.

Cele două celebrări creştine iniţial separate, pe la anul 100 erau deja sudate într-un singur act de cult.

Închei cu o frază din Constituţia liturgică *Sacrosanctum Concilium* a Conciliului al II-lea din Vatican, care ne descrie într-o formă lapidară dar completă geneza Euharistiei creştine:

> La Cina cea de Taină, în noaptea în care a fost vândut, Mântuitorul nostru a instituit jertfa euharistică a Trupului şi Sângelui său pentru a perpetua de-a lungul veacurilor jertfa crucii până la a doua sa venire şi pentru a încredinţa astfel Miresei sale preaiubite, Biserica, Memorialul morţii şi al învierii sale: sacrament al pietăţii, semn al unităţii, legătură a carităţii, ospăţ pascal în care îl primim pe Cristos, sufletul este copleşit de har şi ne este dată chezăşia gloriei viitoare (*SC* 47).

Bibliografie

BOUYER Louis, *Euharistia. Teologia e spiritualità della Preghiera eucaristica*, Elle di Ci, Torino 1983.

CATELLA Alceste – CAVAGNOLI Gianni, *Le preghiere eucaristiche*, Paoline, Cinisello Balsamo 1988.

CHUPUNGCO Anscar J., ed., *Scientia liturgica. III. Euharistia*, Piemme, Casale Monferrato 1998.

Hagada, Sinai, Tel-Aviv 1989.

HÄNGI Anton – PAHL Irmgard, *Prex eucharistica*, Éditions Universitaires, Fribourg (Suisse) 1968.

MARSILI Salvatore, ed., *Anamnesis. III/2 La Liturgia, eucaristia*, Marietti, Casale Monferrato 1983.

RAFFA Vincenzo, *Liturgia eucaristica*, Edizioni liturgiche, Roma 1998.

Riassunto

La liturgia cristiana – e l'eucaristia in modo particolare – è una delle creazioni più originali del cristianesimo; tuttavia, non è una creazione ex nihilo. L'eucaristia cristiana ha una sua prestoria nella liturgia giudaica.

L'ultima Cena fu l'evento fondante dell'anafore cristiana. Il rendimento di grazie (eucaristica) pronunciato dal Signore sul pane e sul vino fu il nucleo originario ed il primo anello della lunga catena di celebrazioni eucaristiche della chiesa.

Non si sa con precisione che tipo di banchetto fosse stato l'ultima Cena: un banchetto pasquale, un Quiddush, una Chaburah, un banchetto essenico? Qualunque fosse stato il tipo di banchetto celebrato da Gesù nell'ultima Cena, tutte le caratteristiche pasquali vi erano ugualmente incluse. Ciò che per il cristiano è essenziale, e del tutto originale, è che Gesù disse una preghiera sul pane e sul vino, li trasformò in suo corpo e suo sangue, li distribuì ai presenti e ordinò di riepetere il rito.

Per quanto riguarda la liturgia eucaristica, la chiesa fermò la sua attenzione in modo particolare su sette azioni: prese il pane; pronunciò una preghiera di benedizione a Dio (berākâ); spezzò il pane; lo distribuì lui stesso, accompagnando la distribuzione con le parole: „Prendete e mangiate, questo è il mio corpo..."; prese il calice; pronunciò una preghiera di rendimento di grazie al Padre; distribuì lui stesso il vino, accompagnando la distribuzione con le parole: „Prendete e bevete, questo è il mio sangue...".

La chiesa abbinò, cioè unì in successione immediata, i tre gesti paralleli: „Prese", „Disse la preghiera di benedizione", „Distribuì". Il tutto così venne impostato in quattro momenti anziché in sette.

Disponendo in quattro tempi i sette gesti di Gesù, la chiesa non cambiò nulla di ciò che costituiva la sostanza dell'istituzione di Cristo. Si limitò a riorganizzare il settore che non toccava l'essenziale.

Quanto alla liturgia della parola nell'ultima Cena, non si può parlare tanto di lettura propriamente detta, quanto di parola viva pronunciata da Cristo in persona.

La liturgia eucaristica ha la sua genesi nella liturgia domestica, cioè nel banchetto rituale celebrato in famiglia. La liturgia della parola s'ispira dalla liturgia sinagogale. Due celebrazioni separate, a se stanti all'inizio, verso la fine del primo secolo erano già unite in un unico atto di culto.